

1.

Колонія Грунау (Катеринославська губ.). Літографія Л. Нітше. Одеса, середина XIX ст. Державний архів Одеської області

Kolonie Grunau (Gouv. Jekaterinoslaw). Lithographie L. Nitzsche. Odessa, Mitte 19. Jh. Staatliches Gebietsarchiv Odessa

Розселення німецьких колоністів у степах Приазов'я проходило у кілька етапів. Перші колонії виникли на річці Молочній (1804–1810). Крім меннонітів тут поселилися вихідці з Вюртемберга, Бадена, Пруської Польщі, утворивши Молочанський колоністський округ. Головною колонією став Пришиб. Прибули у 1818–1819 рр. 500 родин католиків і лютеран з околиць Данцига, Ельбінга і Марієнбурга (Прусія) 5 років квартирували у старих колоніях через те, що виділена земля виявилася безводною і солончаковою – непридатною для ведення господарства. Вони відмовилися на ній селитися. В результаті їм відвели землі поблизу Маріуполя, де утворилася група колоній із центром у Грунау (1823). З колонії поблизу Бердянська, засновані швабами-пієтистами з Вюртемберга (1822), називали сепаратистськими, оскільки ще на батьківщині пієтисти відмовилися від спілкування з лютеранською церквою.

Подальше заселення відбувалося шляхом переселення безземельних колоністів з німецьких колоній С.-Петербурзької (1825), Чернігівської (1832, 1842), Волинської (1837) губерній, хортицьких меннонітів (1836–1840) тощо, які заснували дочірні поселення. Незначні переселення колоністів з Приазов'я у Грузію (1842–1843) пов'язані з активізацією сепаратистів і в закавказьких колоніях, і в тутешніх, прагненням об'єднатися із браттями і вийти у Палестину. На момент ліквідації колоністських округів (1871) вони склалися з 65 колоній із населенням 38 663 особи (не рахуючи меннонітів на Молочній). Після поголового виходу в Туреччину приазовських ногайців у 1860 р. (понад 48 тис. осіб) частина залишеної землі була виставлена на продаж. Ділянки купували і менноніти під хутори й економії. Надлишкове безземельне населення продовжувало виселятися на придбані землі в Крим, Область війська Донського, інші губернії. Зокрема колишні сепаратисти придбали у Маріупольському повіті (1876) колонії меннонітів Шенталь і Гейбуден, які залишили Росію з релігійних міркувань. Налякані революцією 1905 р., багато колоністів продали свої господарства й емігрували в Аргентину і Німеччину.

Основними заняттями у колоніях були хліборобство і скотарство, продукти яких збували портами на Азовському морі. До середини XIX ст. значну роль відігравало вівчарство. Але зниження доходів від продажу шерсті змусило колоністів переорієнтуватися. Тільки 4 швабські колонії у 1866 р. мали понад тисячу коней і всього 4 тис. овець. Із перших років отримали розвиток ремесла. У цьому досягли успіху колоністи Пришибу. Саме тут з'явилися перші віялки. Німецький кінний візок на залізних вісях витіснив у сусідніх селах дерев'яний віз із волами. Змайстровані колоністами вози слугували 40–50 років при майже щоденному перевезенні тягарів у 800–1300 кг. Їх охоче купували ногайці, російські селяни, землевласники. Із часом дрібні майстерні перетворилися на промислові підприємства.

Гетерогенність населення за віросповіданням і культурними традиціями регіонів виходу позначилася на духовному розвитку колоністів. У європейській традиції памфлету в колоніях на Молочній у 1818 р. з'явився рукописний листок «Молочанський спостерігач», де критикувалися тілесні покарання, що застосовувалися до колоністів, і хабарництво обер-шультца. Потребу у друкованому слові з часом задовольняли книжкова торгівля і типографія у Пришибі й Ейгенфельді, де виходила різноманітна література для німецьких поселень. Пастор сепаратистських колоній Ед. Вюст (1845–1859) вплинув на колоністів і меннонітів від Бесарабії до Нижнього Поволжя проповідями ідей «відродженого пієтизму». Вюстизм призвів до появи секти гюпферів («танцюючих братів») – «радісного» напрямку у меннонітстві, і розколу серед меннонітів, дав поштовх зародженню новоменнонітського руху і баптизму.

5.

Пастор Едуард Гуго Отто Вюст. 1850-і рр. Pfarrer Eduard Hugo Otto Wüst. 1850er Jahre

6. Молочанський ілюстрований народний календар видавав у Пришибі колоніст Г. Шаад у 1881–1914 рр. Він організував у колонії книжкову торгівлю (1850), а пізніше влаштував типографію.

Den Illustrierten Molotschnaer Volkskalender hat in Prischib der Kolonist G. Schaad in den Jahren 1881–1914 herausgegeben. Er hat in der Kolonie eine Buchhandlung (1850) und später eine Druckerei eingerichtet.

7.

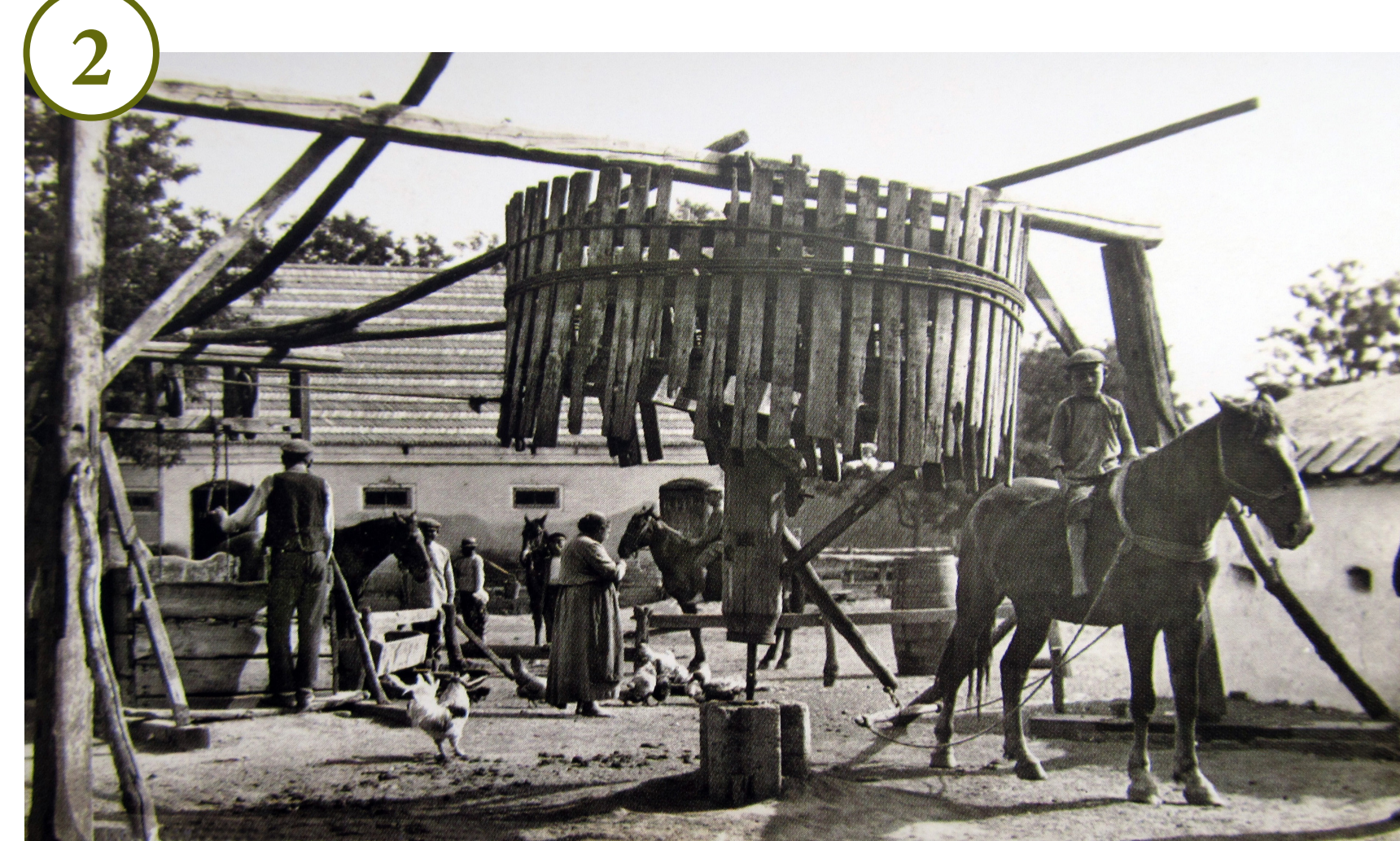
Реклама виробництва екіпажів і бричок Я. Поппа в Альт-Нассау (Таврійська губ.). 1912

Werbung der Droschen- und Wagenfabrik des Ja. Popp in Alt-Nassau (Gouv. Taurien). 1912

Реклама заводу сільськогосподарських машин у Пришибі (Таврійська губ.). 1913

Werbung der landwirtschaftlichen Maschinenfabrik in Prischib (Gouv. Taurien). 1913

8.

2.

Колодязь в Александерфельді (Таврійська губ.). 1918. Глибина колодязів у степовій частині доходила до 30 м. Її черпали спеціальним пристроєм за допомогою коня.

Schöpfbrunnen in Alexanderfeld (Gouv. Taurien). 1918. Die Brunnen waren im Steppenbereich bis zu 30 m tief. Das Wasser wurde mit Hilfe einer speziellen, von Pferden angetriebenen Vorrichtung, gefördert.

3.

Колишня колонія Карлсруе (Зразкове, Запорізька обл.). 2019. Д. Антіфеев
Ehemalige Kolonie Karlsruhe (Sraskowe, Gebiet Saporoschje). 2019. D. Antifeew

Die Ansiedlung deutscher Kolonisten in den Steppen des Asowschen Gebiets erfolgte in mehreren Etappen. Die ersten Kolonien wurden am Fluss Molotschnaja 1804–1810 gegründet. Außer den Mennoniten siedelten sich hier aus Württemberg, aus Baden und Preußisch-Polen Stammende an, welche den Molotschnaer Kolonistenbezirk bildeten. Das Zentrum wurde Prischib. Die in den Jahren 1818–1819 aus der Umgebung von Danzig, Elbing und Marienburg (Preußen) angekommenen 500 Familien von Katholiken und Lutheranern hielten sich 5 Jahre lang in den alten Kolonien auf, weil das ihnen zugewiesene Land sich als für die Bewirtschaftung nicht geeignete wasserlose Salzerde erwies. Sie lehnten es ab, dort zu siedeln. Schließlich wurde ihnen Land in der Nähe von Mariupol zugewiesen, auf dem die Mariupoler Kolonien, auch Planer Kolonien oder Preußenplan genannt, mit dem Zentrum in Grunau gegründet wurden (1823). Die 1822 in der Nähe von Berdjansk von schwäbischen Pietisten gegründeten 3 Kolonien wurden als Separatisten-Kolonien bezeichnet. Die Pietisten haben schon in ihrer Heimat die Verbindung mit der lutherischen Kirche abgelehnt. Sie wurden Chiliasten oder Separatisten genannt.

Die weitere Aufsiedlung erfolgte durch die Umsiedlung landloser Kolonisten aus den deutschen Kolonien der Gouvernements St.-Petersburg (1825), Tschernigow (1832, 1842), Wolhynien (1837), von chortitzaer Mennoniten (1836–1840) u. a., welche Tochterkolonien gründeten. Die zahlenmäßig unbedeutende Umsiedlung von Kolonisten aus dem Asowschen Gebiet nach Georgien (1842–1843) stand im Zusammenhang mit der Aktivierung der Separatisten sowohl in den hiesigen, als auch in den transkaukasischen Kolonien, mit der Bestrebung, sich mit den Glaubensbrüdern zu vereinen und nach Palestina zu ziehen. Bis zur Aufhebung der Kolonistenbezirke (1871) zählte man hier 65 Kolonien mit einer Bevölkerung von 38 663 Personen (die Mennoniten an der Molotschnaja nicht mitgezählt). Nach dem Auszug aller Nogajer aus dem Asowschen Gebiet (mehr als 48 Tausend Personen) in die Türkei (1860) gelangte ein Teil des zurückgelassenen Landes zum Verkauf. Auch Mennoniten haben davon Land für Einzelhöfe und Güter gekauft. Die überschüssige Landbevölkerung siedelte weiterhin auf gekauftem Land auf der Krim, im Gebiet des Don-Kosakenheeres, in anderen Gouvernements. So erwarben die ehemaligen Separatisten im Bezirk Mariupol 1876 die Kolonien Schöntal und Heuboden von Mennoniten, welche Russland aus religiösen Gründen verließen. Durch die Revolution von 1905 aufgeschreckt, verkauften viele Kolonisten ihre Wirtschaften und wanderten nach Argentinien und Deutschland aus.

4.

Маріупольські і бердянські колонії у Катеринославській і Таврійській губерніях. 1855

Kolonien bei Marupol' und Berdjansk in den Gouvernements Jekaterinoslaw und Taurien. 1855

Die wichtigsten Wirtschaftszweige in den Kolonien waren der Ackerbau und die Viehzucht, deren Produkte über die Häfen am Asowschen Meer abgesetzt wurden. Bis Mitte des 19. Jahrhunderts spielte die Schafzucht eine bedeutende Rolle. Die rückläufigen Einnahmen vom Verkauf der Wolle zwangen die Kolonisten zur Umorientierung. Allein die 4 Schwabenkolonien hatten 1866 mehr als eintausend Pferde und nur 4 Tausend Schafe. Von Anfang an wurde auch das Handwerk entwickelt. Darin waren die Kolonisten in Prischib am erfolgreichsten. Eben hier gab es die ersten Getreideschwingen. Der deutsche Pferdewagen mit Eisenachsen verdrängte in den Nachbarländern den von Ochsen gezogenen hölzernen Wagen. Die von Kolonisten gefertigten Wagen hielten 40–50 Jahre lang, obwohl damit fast täglich Lasten von 800–1300 kg. befördert wurden. Sie wurden gerne von Nogajern, russischen Bauern, Grundbesitzern gekauft. Mit der Zeit wurden aus kleinen Werkstätten Industrieunternehmen.

Die nach Glaubensbekenntnis und kultureller Prägung der Herkunftsregionen heterogene Zusammensetzung der Bevölkerung machte sich auch bei der geistigen Weiterentwicklung der Kolonisten bemerkbar. Der europäischen Tradition der Schmähschriften folgend, tauchte 1818 in den Kolonien an der Molotschnaja ein handgeschriebenes Flugblatt „Molotschnaer Beobachter“ auf, in dem die Körperstrafen gegen Kolonisten und die Bestechlichkeit des Ober-Schulzen angeprangert wurden. Dem Bedarf an gedruckten Texten wurde mit der Zeit von dem Buchhandel und den Druckereien in Prischib und in Eugenfeld, wo verschiedenartige Literatur für die deutschen Siedlungen erschien, entsprochen. Der Pastor der Separatisten-Gemeinden Ed. Wüst (1845–1859) übte mit seinen Predigten über den „Erweckten Pietismus“ Einfluss auf die Kolonisten und Mennoniten von Bessarabien bis zum Unteren Wolgagebiet aus. Das Wirken Wüsts brachte die Sekte der „Hüpfen“, der „freudvollen“ Richtung des Mennonitentums, die Spaltung des Mennonitentums, den Anstoß zur Entstehung der neumennonitischen Bewegung und des Baptismus, hervor.

